

SALIB YURISHLARI HAMDA MUSULMON SULTONLARINING UNDAGI FAOLIYATI

Rahimjonov Fayozbek Mirkomil o'g'li

Farg'ona davlat universiteti talabasi
rahimovfayozbek08@gmail.com

Nasrullayev Hamidullo Foziljon o'g'li

Farg'ona davlat universiteti talabasi
hamidullonasrullayev6642@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Salib yurishlari kelib chiqishi, sabablari, musulmon sultonlarining urushdagi faoliyati, Saljuqiylar bilan nizolar, salib yurishlari paytida Ko'niya sultonlarining yurgazgan siyosati kabi masalalar xorijiy tadqiqotlar tahlilida taqdim qilinadi.

Kalit so'zlar: Anadoli, Saljuqiylar, Ko'niya, Kichik Osiyo, salib yurishlari.

ABSTRACT

In this article, the origins and causes of the Crusades, the activities of the Muslim sultans in the war, conflicts with the Seljuks, and the policy of Koniya sultans during the crusades are presented in the analysis of foreign studies.

Key words: Anatolia, Seljuks, Konya, Asia Minor, crusades.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION)

Hozirgi globallashgan zamonda tarixning turli masalalarini o'rganish ustuvor masala sifatida talqin qilinmoqda, xususan tarixiy tajribalarning keng miqiyosda bilish, ulardan kerakli xulosalarni chiqarilishi esa o'z navbatida ushbu soha vakillari uchun eng kerakli unsur hisoblanadi. Yurtboshimiz Sh.M.Mirziyoyev: "Milliy ma'naviyatimizni rivojlantirish, uni xalqimiz, ayniqsa, yoshlarimiz hayotiga singdirishda ijtimoiy-gumanitar fanlarning ahamiyati juda katta. Afsus, bu fanlar rivoji zamondan ortda qolmoqda. Xususan, biz uchun nihoyatda dolzarb bo'lgan tarix fani ham bundan mustasno emas. Tarixga oid ilmiy tadqiqot ishlari asosan bayonchilik, publitsistik usulda olib borilmoqda. Natijada, olis va yaqin o'tmishimizdagi ko'pgina voqealar mohiyati, ularni yuzaga keltirgan omillar va tarixiy qonuniyatlar ochilmasdan qolmoqda" – deb ta'kidlaydi[1:464]. Darhaqiqat jahon tarixida yuz bergan jarayonlar

va ularning insoniyat hayotiga qilgan ta'sirlarini chuqur anglash hamda xulosa chiqara bilish tarixchi uchun kerakli unsurdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОДОЛОГИЯ / METHODS)

Ushbu ilmiy ishimiz doirasida biz Xorijiy adabiyotlarning ayrim asarlaridan foydalangan holda mavzuyimizning mohiyatini ochib berishga harakat qilamiz hamda ish doirasida asosan o'zbek o'quvchilari uchun holisona fikrlarimizni taqdim etib boramiz. Mavzuning mohiyatini ochishda asosan Oxford University press nashri tomonidan tavsiya etilgan mavzuga oid adabiyotlardan foydalanamiz.

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS)

1070-yillarda Manzikert jangidan so'ng G'arbiy Anadoluda saljuqiylar sardori Sulaymon ibn Qutulmish Alp Arslonning uzoqdagi amakivachchasi va Saljuqiylar imperiyasi taxti uchun sobiq da'vogar Sulaymon ibn Qutulmish hokimiyatga keldi . 1075-yilda u Vizantiyaning Nikea (hozirgi Iznik) va Nikomediya (hozirgi Izmit) shaharlarini egalladi . Ikki yildan so'ng u o'zini mustaqil Saljuqiylar davlatining sultoni deb e'lon qildi va poytaxtini Iznikda o'rnatdi [2:15].

Sulaymon 1086 yilda Suriya saljuqiy hukmdori Tutush I tomonidan Antioxiyada o'ldirilgan va Sulaymonning o'g'li Qilij Arslon I qamoqqa tashlangan. 1092-yilda Malikshoh vafot etgach, Qilij Arslon ozod qilindi va darhol otasi hududlarida o'zini mustahkamladi.

Qilij Arslon 1096-yilgi xalq salib yurishida g'alaba qozongan bo'lsa ham, birinchi salib yurishi askarlari tomonidan mag'lubiyatga uchradi va janubiy-markaziy Anadoluga haydaldi va u erda poytaxti Konya bo'lgan davlatini tuzdi . 1101- yilgi salib yurishida u salibchilarning uchta kontingentini mag'lub etdi. 1107-yilda u sharqqa yo'l oldi va Mosulni egalladi , lekin o'sha yili Malikshohning o'g'li Mehmed Tapar bilan jangda vafot etdi . U salib yurishlariga qarshi chiqqan birinchi musulmon qo'mondon edi

MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION)

Kilich Arslon I zamonaviy g'arb va turk tarixchilari tomonidan Rum Saljuqiylar sulolasining ikkinchi sultoni, Vizantiya va salibchilarga qarshi g'azza jangchisi sifatida baholanadi. Ikkinchi saljuqiylar boshliqlarining martabasi esa, umumiy ma'noda uning otasi Sulaymonning martabasining takroridir. U otasi singari Buyuk Saljuqiylar asirligidan qochib Anadoluga kelgan. 485/1092-yilda sulton Malikshoh vafotidan so'ng u o'zining harbiy sa'yu-harakatlarini, asosan, sharqqa, Suriya va Vizantiya davlatiga qaratdi [3:16].

Rum Saljuqiylar saltanatining asoschisi Sulaymonshohning o'g'li Sulton Qilij Arslon I 1092-yilda Buyuk Saljuqiylar imperiyasi sultoni Malikshoh vafotidan so'ng Nikayaga keldi va Nikayada joylashgan Rum Saljuqiylar sultonligini boshqara

boshladi. Turk ittifoqini qayta tiklash, Vizantiya imperiyasiga qarshi kuchli pozitsiyani egallash va o'z yerlarini kengaytirish borasidagi sa'y-harakatlari bilan tan olingan Sulton turklarni Anadoludan quvib chiqarish uchun harakat qilgan salibchilar qo'shinlariga qarshi chiqdi. Salibchilar duch kelgan birinchi turk sardori Sulton Qilij Arslon I 1096-yil 21-oktabrda Cvetot jangida Birinchi salib yurishining avangard bo'linmalarini mag'lub etdi va Sultonlikning poytaxti Nikeyani qamal qilgan keyingi yirik qo'shnlarni qaytarish uchun kurashdi.

Rum va keyin u Dorileumda salibchilarni to'xtatish uchun ajoyib harakatlar ko'rsatdi. Katta sa'y-harakatlariga qaramay, Birinchi salib yurishini to'xtata olmagan Sulton 1101-yilgi salib yurishida qasos oldi va ichki hududlarda yuz minglab askarlardan iborat salibchilar qo'shinlarini mag'lub etib, yo'q qilishga muvaffaq bo'ldi. Turk beklari (boshliqlari) yordamida Anadolu. Shunday qilib, Qilij Arslon yetakchilik fazilati hisoblangan qat'iyat, jasorat, uzoqni ko'ra bilish va qat'iyatni yaxshi namoyon etib, turklarni Onadolidan qaytarishning imkoni yo'qligini, u yerlar esa bosib olish u yoqda tursin, o'tib ham bo'lmaydigan turk vatani bo'lishini isbotladi [4:120].

Qilij Arslonning salibchilar bilan birinchi to'qnashuvi Per Hermit boshchiligidagi xalq salib yurishiga qarshi bo'lib, birinchi salib yurishining asosiy qo'shinlari uchun debochadir. 1096-yil iyul oyining oxiri yoki avgust oyining boshlarida Konstantinopolga kelgan qo'shinning hech narsaga yaramasligini va turklarga qarshi hech qanday imkoniyat yo'qligini tushungan.

1096-yil 6-avgustda Bosfor bo'g'ozidan o'tgan salibchilar talonchilik va bosqinchilik harakatlarida qatnashishda davom etib, 1096-yil kuzida Yalova yaqinidagi Kibotos (Civetot) harbiy qarorgohiga yetib kelishlari ularning Rum Saljuqiylar sultonligi chegaralariga yaqin kelganliklarini ko'rsatdi. U yerda bo'lganlarida ham, Aleksios Perga shtab-kvartirada qolishlarini va o'zlarining yurishlarini boshlagan katta salibchilar qo'shinlari kelguniga qadar turklar bilan hech qanday aloqada bo'lmasliklarini qat'iy tavsiya qilgan xabarchilar yubordi. Per imperatorning buyrug'iga bo'ysunishini aytgan bo'lsa-da, Per tojni nazorat ostida ushlab turishda qiyinchiliklarga duch kelganga o'xshaydi. Darhaqiqat, salibchilar boshidanoq Aleksiosning buyrug'iga quloq solmasliklarini nazarda tutdilar [5:19].

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION)

Sulton Qilij Arslon I Anadoluni zabt etgan va Rum Saljuqiylar sultonligi asoschisi Sulaymonshohning o'g'li edi. U tarqatib yuborilgan turk ittifoqini qayta tiklash, Vizantiya imperiyasiga qarshi kuchliroq pozitsiyani egallash va o'z yerlarini kengaytirish borasidagi sa'y-harakatlari bilan e'tirof etilgan. Uning turklarni Anadoludan quvib chiqarish uchun 1096-yildan boshlab yurish qilgan salibchilar qo'shinlariga qarshi kurashi ajoyib qahramonlik edi. Muhim tafsilot sifatida u

salibchilarga qarshi chiqqan birinchi turk yetakchisi ham edi. Qilij Arslonning salibchilar bilan birinchi to‘qnashuvi Per L’Hermit boshchiligidagi xalq salib yurishiga qarshi bo‘lib, birinchi salib yurishining asosiy qo‘shinlari uchun debochadir. 1096-yil iyul oyi oxiri yoki avgust oyining boshlarida Konstantinopolga yetib kelgan armiya 1096-yil 6-avgustda Bosfor bo‘g‘ozidan o‘tib, 1096-yil kuzida Yalova yaqinidagi Kibotos (Civetot) harbiy qarorgohiga yetib keldi, bu ularning Saljuqiylar chegaralariga yaqin kelganligini ko‘rsatdi. Rum sultonligi. Sentyabr oyidan boshlab salibchilar turklar yerlariga butunlay kirib, Rum sultonligining poytaxti Nikea va uning atrofida bosqinlar uyushtirdilar. Bu Qilij Arslon salibchilar haqida birinchi marta bilib oldi. U ularga qarshi qo‘shin yubordi, lekin ular muvaffaqiyatsizlikka uchradi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Mirziyoyev, Sh.M.(2021). Yangi O‘zbekiston strategiyasi. O‘zbekiston.
2. Nicolle D. Nicopolis 1396: The Last Crusade. – Osprey Publishing, 1999.
3. Thomas S. Asbridge The Crusades. – L.: London publishing, 2010. – P. 27.
4. Küçüksipahioğlu.“Türklerle Haçlıların İlk Karşılaşması: Drakon Savaşı”. – Turkince, 2012.
5. Adle C., Palat M.K., Anara.T. History of civilization of Central Asia / Vol. VI. Towards of cotemporary period: from the mid-nineteenth to the end of the twentieth century. UNESCO publishing, 2005.
6. Adle C., Habib I. History of civilization of Central Asia/ Vol. V. Development in contrast: from sixteenth to mid-nineteenth century. UNESCO publishing, 2003.
7. Bosworth C.E., M.S. Asimov. History of civilization of Central Asia/ Vol. IV. The age of achievement: A.D. 750 to the end of fifteenth of century. UNESCO publishing, 2000.